

5. Anthropocentric. Definition of Anthropocentric by Merriam-Webster. Retrieved from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/anthropocentric>

6. Ecocentrism – Environmental and Energy Business Resources. Retrieved from: www.environmentbusiness.com/faqs/eco

7. Anthropocentric Attitudes in Modern Society – RU-core – Rutgers ... Retrieved from: <https://rucore.libraries.rutgers.edu/rutgers-lib/51505/PDF/>

8. Environmental Ethics – IITK. Retrieved from home.iitk.ac.in/~anubha/CE213.pdf

9. Sustainable development and formation of a new ethics. Retrieved from kniga.scienceontheweb.net/rabota-ustoychivoe-razvitie-formirovanie-novoy-24627.ht [in Ukrainian].

10. The Human Glance, the Experience of Environmental Distress and the ... Retrieved from <https://link.springer.com/article/10.../s10806-015-9565-8>

11. Anthropocentrism and Androcentrism – DiVA portal. Retrieved from: www.diva-portal.org/smash/get/diva2.../FULLTEXT01.pdf

12. Proposal for a model to analyze commitment to sustainability – SciELO. Retrieved from www.scielo.br/scielo.php?pid=S1414...script=sci...en

13. The Concept, Basis and Implication of Human-Centered Development ... Retrieved from cadmusjournal.org/node/574

УДК 332.122:334.722:[338.46:37]

Н. Р. Синюра-Ростун

молодший науковий співробітник

сектору просторового розвитку

ДУ «Інститут регіональних досліджень

імені М. І. Долишнього НАН України», м. Львів

ПРОСТОРОВІ ОСВІТНІ СИСТЕМИ: ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ

Досліджено передумови виникнення та формування просторових освітніх систем. Виділено основні групи просторових освітніх систем: віртуальні та територіально-локалізовані. Охарактеризовано основні просторові освітні системи, які функціонують як самостійні економічні одиниці: освітні кластери, освітні корпорації (університети-підприємства), навчально-освітні комплекси, освітні он-лайн платформи тощо. Показано, що стимулювання розвитку нових просторових структур у соціально-економічній сфері має стати одним із стратегічних завдань регіонів, що повинно знайти відображення в стратегіях і програмах соціально-економічного розвитку.

Ключові слова: освітні системи, кластери, просторові структури, університети, он-лайн платформи.

Synyura-Rostun N. SPATIAL EDUCATIONAL SYSTEMS: PRECONDITIONS OF ESTABLISHMENT AND FUNCTIONING

The preconditions of emergence and formation of spatial educational systems are investigated. The main groups of spatial educational systems are outlined: virtual and territorially localized. The main spatial educational systems that function as independent economic units are described: educational clusters, educational corporations (universities-enterprises), educational and training complexes, educational online platforms, etc. It is shown that stimulation of the development of new spatial structures in the socio-economic sphere should become one of the strategic tasks of the regions, which should be reflected in the strategies and programs of socio-economic development.

Keywords: educational systems, clusters, spatial structures, universities, online platforms.

Політична та фінансово-економічна кризи здійснюють деструктивний вплив на розвиток регіональної соціально-економічної системи, що проявляється у зниженні інвестиційної привабливості регіонів, рівня ВВП та рівня життя населення. Кризова ситуація вимагає пошуку ефективних заходів та інструментів для їх реалізації у секторах державного та регіонального управління регіональним економічним розвитком. Одним із таких заходів є стимулювання розвитку нових форм бізнесу, що сприятиме піднесенню економіки, підвищенню рівня її інноваційності та покращенню загального добробуту населення.

Освіта в умовах глобалізованої економіки розглядається як перспективний вид підприємницької діяльності. Запорукою успішного розвитку якої стає якість послуги та можливість обміну інформацією (отримання освіти дистанційно (он-лайн освіта, дистанційна освіта тощо), що дозволяє залучати широку аудиторію споживачів, відтак з'являються можливості для створення нових форм діяльності в освіті.

Відтак в умовах ринкової економіки з'являється багато досліджень зосереджених на питаннях функціонування сфери освіти як суспільно-економічної категорії, зокрема освітніх кластерів (Дегтярьова І., П'ятиницька

Г., Смірнов А., Плутова М., Батаган Л., Гаврилова О., Куценко В., Шайдуліна А., Семів Л., Решетняк Е. тощо), підприємництва в освіті та освітніх корпорацій (Романовський О.) тощо.

Метою статті є дослідження особливостей розвитку освітньої сфери в ринкових умовах, що ставить нові виклики перед організацією ефективної освітньої діяльності, яка виникає та функціонує у нових просторових формах, активізуючи соціально-економічні процеси у регіональних економічних системах.

Дослідження нових просторових освітніх систем дозволяє розділити їх на дві великі групи: *віртуальні* (он-лайн платформи, он-лайн курси тощо) та *територіально локалізовані* (науково-освітні (навчально-наукові) комплекси, освітні кластери, освітні корпорації, транснаціональні освітні корпорації), бізнес-інкубатори (навчальні центри із спільним використанням технологій) тощо. На нашу думку, серед основних просторових освітніх систем, які дедалі частіше функціонують як самостійні економічні одиниці у регіональній економічній системі можна виділити: освітні кластери, освітні корпорації (університети-підприємства), транснаціональні освітні корпорації, навчально-освітні комплекси, освітні он-лайн платформи тощо.

Ефективне функціонування просторових освітніх систем відбувається завдяки вертикальним (від дошкільних закладів до університетів) та горизонтальним (між освітніми закладами та зацікавленими практиками (підприємствами, органами управління різного рівня тощо)) зв'язкам. Структурними особливостями нових просторових форм є обов'язкова наявність науково-освітнього ядра, яке здатне продукувати нові знання та інновації, а також бази для проведення наукових досліджень та їх реалізації на комерційній основі. Поява нових просторових структур в освітній сфері зумовлена кількома чинниками, серед яких:

- зростання затребуваності знань, яку не здатні задовольнити навчальні заклади класичної системи освіти;
- зростання конкуренції на ринку освітніх послуг, що спонукає навчальні заклади усіх типів спрямовувати свої зусилля на пошук альтернативних джерел фінансування та їх диверсифікацію;
- еволюція підходів до розуміння поняття «освіти» в ринковій економіці (освіта трактується як нематеріальний товар, виробництво та обсяги реалізації якого залежить від попиту на ринку);
- поява нових форм і форматів освіти як відповідь на сучасні тенденції розвитку глобалізованого цифрового суспільства тощо.

У даній статті спробуємо окреслити просторові освітні структури, які формуються та функціонують у межах соціально-економічної системи держави.

Отже, серед просторових освітніх структур функціонують науково-освітні (навчально-наукові) комплекси. Науково-освітні комплекси дозволяють поєднувати наступність і безперервність отримання освітніх послуг від рівня дошкільної освіти до вищих наукових ступенів. Це дитячі школи раннього розвитку, загальноосвітні спеціалізовані навчальні заклади, вищі навчальні заклади III–IV рівнів акредитації, а також центри додаткової освіти (корпоративна та післядипломна освіта, освіта дорослих, додаткові освітні по-

слуги) тощо, які функціонують у системі вертикальної та горизонтальної мережевої взаємодії між закладами освіти різного освітнього рівня. Науково-освітні комплекси сприяють: удосконаленню та розширенню мережі освітніх закладів, в тому числі інноваційного спрямування, відповідно до потреб та запитів споживачів освітніх послуг та ефективному використанню принципу багатоканального фінансування тощо. Такі комплекси успішно функціонують у Харкові (Народна українська академія), Одесі (Навчально-науковий комплекс «Школа-коледж-університет» ОНУ імені І. І. Мечникова), Львові (Львівський університет бізнесу та права) тощо. Особливістю цих закладів є те, що вони ефективно поєднують державне фінансування та отримання позабюджетних коштів (наприклад у Навчально-науковий комплекс «Школа-коледж-університет» ОНУ імені І. І. Мечникова лише 10% студентів навчалися за бюджетний кошт [1], а також раціонально використовують педагогічне та матеріально технічне забезпечення, підвищуючи освітній рівень людського капіталу тощо. Наприклад, при Львівському університеті бізнесу та права функціонує: Львівська приватна правничо-економічна гімназія (у складі якої функціонує дошкільний навчальний заклад «Калинонька»), Центр міжнародної освіти (дає можливість пройти на дистанційній чи стаціонарній основі курс навчання у іноземних вищих навчальних закладах та одержати польський або американський диплом про вищу освіту) тощо [2].

Наочним прикладом позиціонування освітніх послуг як ринкового продукту є функціонування освітніх корпорацій, які займаються створенням і реалізацією освітніх послуг на регіональному, державному, та глобальному ринку. Перші освітні корпорації почали з'являтися у США ще у 70-х рр. XX ст., де на сьогодні функціонує 13 найбільших відкритих освітніх корпорацій, в яких сектор прибуткової вищої освіти є основним видом діяльності [3; 4, с. 80]. Перевагами у функціонуванні освітніх корпорацій стали: орієнтація на задоволення потреб споживачів та можливість гнучко реагувати на освітні запити населення, які чітко корелюються із вимогами ринку праці; можливості розширеної співпраці з навчальними закладами в інших країнах; орієнтація навчальних програм на ринок праці («що потребує зараз і буде вимагати в майбутньому»); розширення ринку навчання; надання послуг у зручний для студента час; акцент на прикладних знаннях та орієнтація на кар'єро-орієнтовані програми; фінансування діяльності на 95% за рахунок студентської оплати. Серед основних недоліків у функціонуванні таких структур виділяють: підзвітність акціонерам; зникнення критеріїв при наборі студентів; відсутність принципу взаємного керівництва та свободи при управлінні навчальними закладами тощо. В Україні теж розпочинається процес формування мережі вищих навчальних закладів, які все частіше розглядаюся з підприємницьких позицій (залучення фінансово спроможних студентів і слухачів, грантів, дотацій, внесок у створення бренду та укріплення іміджу навчального закладу тощо), а студенти, аспіранти, докторанти, у таких закладах, аналізуються як клієнти освітньої корпорації, що стають покупцями освітніх послуг на запити яких орієнтується освітньо-навчальна робота викладачів [5,

с. 53]. Окрім того, університет-підприємство розглядається як стадія розвитку регіонального або національного ВНЗ з орієнтацією на місцеві ринки праці. ВНЗ, у ролі підприємця, пропонує ринку новий освітній продукт, яким можуть бути навчальні програми, наочні матеріали, результати наукових досліджень та розробок, методичні та управлінські розробки тощо. Зростає зацікавленість ВНЗ в одержанні доходу (скороченні залежності від урядової підтримки), і в зміцненні свого іміджу як наукового та освітнього центру [6]. Прикладами функціонування освітніх корпорацій в Україні є «Університет КРОК («Корпорація розвитку освіти і кадрів»)», що є найбільшим приватним навчальним закладом та позиціонує себе як частина освітньої корпорації з багаторівневою структурою з вертикальними і горизонтальними, прямими і зворотними зв'язками [7].

Окрім того, Україна переймає культуру корпоративної освіти, великі компанії починають виховувати працівників під свої стандарти, витрачаючи на це власні кошти. Це дає змогу структурам великого бізнесу виходити на поле, яке традиційно обслуговувалося інститутами класичної освіти. Корпоративний університет визначають як стратегічну парасольку, структуру, яка є вершиною корпоративного навчання й становлення компанії, а також як феномен своєрідної «транс структурної мутації», що виникає в зоні активної взаємодії між бізнесом та вищою освітою [8]. Формами функціонування корпоративного університету можуть бути:

Віртуальна структура, яку курує спеціальна посадова одиниця – Chief Learning Officer, всі інші ресурси навчання являють собою аутсорсингову мережу, що реалізує весь процес навчання віртуально, що істотно скорочує витрати. Співробітники беруть участь у семінарах, слухають лекції і виконувати практичні завдання безпосередньо на своєму робочому місці.

Інсорсингова модель – функціонує усередині організації як повноцінна навчальна структура – із власною інфраструктурою, персоналом, штатними тренінг-менеджерами, навчальними аудиторіями тощо.

Змішана форма, зі зсувом у той або інший бік.

Існуючі корпоративні університети умовно розподіляють на дві групи: 1) освітні, котрі займаються навчанням персоналу; та 2) інноваційні, орієнтовані насамперед на вирішення актуальних проблем удосконалення виробництва і менеджменту, управління знаннями і їхнє застосування при розробці нових продуктів та послуг, навчання персоналу під нові завдання [9]. Отже, корпоративні університети є своєрідними «мозковими центрами» бізнес корпорацій, оскільки займаються науково-прикладними розробками, удосконаленням управління, виробничих технологій, моделей організації нових бізнес зв'язків та розвитку людського ресурсу. Найбільш успішними прикладами функціонування корпоративних університетів в Україні стали: Академія ДТЕК (навчається 1600 осіб – менеджмент середньої і вищої ланки), Українська аграрна школа (навчається 97 осіб, функціонує три освітні програми: механікшкола, агрошкола і бухгалтершкола), Приват Університет (корпоративний університет Приватбанку, навчається близько 30 тис. ос.), Career Development Program (EPAM Systems). Академія бізнесу Ernst & Young, Академія Deloitte тощо [10].

Поширеною та ефективною формою співпраці у сфері освіти, що розвивається в умовах регіоналізації

суспільного життя, є формування освітніх кластерів. Застосування кластерних структур сприяє становленню розвиненого господарства та конкурентоспроможної економіки; поєднанню кооперації та конкуренції між його учасниками, що дозволяє їм отримувати синергетичний ефект, підвищувати конкурентоспроможність об'єднання в порівнянні з окремими підприємствами; взаємодії між трьома групами учасників кластеру – органами державної влади та місцевого самоврядування, підприємствами та науково-освітніми установами [11]. Суть концепції освітнього кластеру полягає в об'єднанні на чолі з провідним ВНЗ закладів початкової, середньої і професійно-технічної освіти, профільних шкіл, базових підприємств, основних замовників і споживачів підготовлених спеціалістів [12, с. 273]. Така взаємодія дозволяє підвищити інноваційність економіки та стимулювати розвиток нових видів бізнесу. Освіта може стати ядром формування кількох різновидів кластерів:

– освітнього – форма інтеграції соціально-економічних інститутів тісно зв'язаних з освітньою сферою, що забезпечує їх соціальне партнерство та інтенсивний розвиток, і спрямована на реалізацію конкурентного потенціалу території Є. Васенін;

– наукового (дослідницького) – кластер, що на відміну від інших кластерів, має більш потужну наукову / дослідницьку базу, спроможну генерувати значну щільність розміщення інноваційних підприємств, які здатні комерціалізувати та використовувати результати досліджень [13];

– науково-освітній кластер – на регіональному / національному рівнях: сукупність взаємозв'язаних закладів загальної та професійної освіти, наукових закладів, підприємств за визначеними принципами (регіональними, галузевими, програмно-цільовими і т. п.) та їх взаємодія з метою досягнення синергетичного ефекту від об'єднання в єдину систему та досягнення цілей формування конкурентоспроможної ефективної системи підготовки кваліфікованих людських ресурсів для потреб регіональної / національної економіки та її інноваційного розвитку [14]. Прикладом створення є освітній кластер створений у м. Черкаси у 2015 р. [15], який об'єднує вищі навчальні заклади регіонального та загальнодержавного значення. Утворення кластерів між місцевими (регіональними) вузами та провідними вузами країни розширює можливості для здобуття якісної освіти із проходженням практики на провідних підприємствах України, Латвії, Польщі та Ірландії, сприяє насиченню ринку праці кваліфікованими спеціалістами, а також збільшує можливості працевлаштування випускників по закінченню навчання;

– соціокультурного освітнього кластеру (рівень територіальної громади) – об'єднує освітні, культурні, соціальні установи регіону, спільна діяльність яких спрямована на ефективну оптимізацію мережі закладів освіти, культури, охорони здоров'я з урахуванням економічної та демографічної ситуації [16].

Основною перевагою створення освітніх кластерів у регіоні стає можливість об'єднувати зусилля різних суб'єктів господарювання для вирішення проблеми здобуття якісної та доступної освіти, активізації коопераційних зв'язків між різними освітніми, культурними, господарськими комплексами, органами влади

у регіоні, оптимізації мережі навчальних закладів з урахуванням демографічної й економічної ситуації та необхідності підвищення якості освіти і досягнення позитивних зрушень у показниках діяльності освітньої сфери. Основними перевагами створення і функціонування освітніх кластерів у регіонах є:

Зміна стратегічних напрямів розвитку освіти, активний діалог між працедавцями та освітніми закладами, спільний пошук шляхів вирішення назрілих проблем (зокрема і підготовка кваліфікованих робітничих кадрів).

Можливість об'єднувати декілька освітніх закладів різного освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня, що спрощує можливості доступу до освітніх послуг, підсилює підготовку кадрів за необхідними освітньо-кваліфікаційними напрямами, та сприяє створенню стрункої системи доступної безперервної освіти.

Зростання рівня продуктивності праці та стимулювання розвитку нових форм взаємодії між у системі «освіта-бізнес», розвиток інноваційної інфраструктури, зростання валового регіонального продукту на душу населення [17].

Інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій сприяв появі віртуальних освітніх структур, серед яких освітні онлайн платформи, які створили цілу індустрію онлайн-освіти. Перевагами функціонування освітніх онлайн-платформ є їх широка доступність та різноманітність онлайн-курсів; можливість здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня незалежно від локації; можливість ефективного використання при змішаному навчанні. Масові онлайн курси стали економічним феноменом, в якому вартість знань для самих студентів безкоштовна, а для виробника — незначна [18]. Освітні онлайн-курси можуть функціонувати як на комерційній основі (MOOCology Learning Hubs [19]) так і безкоштовно. У випадку безкоштовних онлайн-курсів основними джерелами фінансування виступають гранти, спонсорська підтримка та продаж сертифікатів, платні послуги з консультування.

Свою історію онлайн-освіта розпочали у 2011 р., коли Стенфордський університет запропонував всім охочим безкоштовно три своїх курси через мережу Інтернет. Лише в одному з цих курсів тоді взяло участь близько 160 тисяч студентів зі 190 країн світу. На 2014 р. в світі існувало вже близько 2600 масових відкритих онлайн-курсів.

В Україні такі он-лайн курси стартували у 2014 р., коли було відкрито реєстрацію на перші чотири масові он-лайн-курси проекту «Prometheus» від викладачів КНУ ім. Тараса Шевченка, КПІ та Києво-Могилянської академії [20]. Як бачимо, незважаючи на досить коротку історію існування, масові відкриті он-лайн курси стають дедалі популярнішими, а інвестиції та прибутки від реалізації освітніх стартапів лише зростають. Відтак основними формами фінансового утримання та монетизації більшості освітніх платформ стали [21, с. 63]:

Корпоративна філантропія. Згідно з даними венчурного фонду GSV Capital, в освітні стартапи за останні десятиліття було вкладено 3,4 млрд. дол. США. За 2015 р. обсяг інвестицій в освітні стартапи США становив 1,85 млрд дол. США. Згідно з даними журналу EdSurge [22].

Стягнення плати за тестування й верифікацію студентів у сертифікаційних центрах та отримання плат-

них сертифікатів про закінчення курсу. У перші місяці роботи завдяки такій бізнес-моделі Coursera отримали дохід у розмірі 1 млн. дол. США від продажу сертифікатів вартістю у 30–100 дол. США.

Продаж інформації про успішність студентів та продані ними курси безпосередньо потенційним роботодавцям та рекрутинговим агентствам. Так, понад 350 компаній світу співпрацюють з Coursera і Udacity для виявлення кращих студентів – потенційних кандидатів на відповідні робочі місця. Компанія Google вже зареєструвала 80 000 своїх співробітників в Udacity HTML5.

Розвиток просторових освітніх структур створює позитивні соціально-економічні ефекти у функціонуванні регіональних економічних систем, серед яких:

- підвищення ефективності та обсягів економічної активності, збільшення інноваційної та інвестиційної привабливості економіки;
- скорочення процесу комерціалізації технологій, підвищення конкурентоспроможності підприємств;
- збільшення попиту на спеціалізовану освітньо-наукову продукцію;
- вдосконалення якісного забезпечення ринку праці, сприяння розширеному відтворенню людського капіталу та підвищення інтелектуально-культурного рівня населення;
- підвищення рівня ділової активності регіону;
- покращення умов життєдіяльності та добробуту населення тощо.

Формування нових функціональних структур у соціально-економічній сфері має стати одним із стратегічних завдань регіонів, що повинно знайти відображення в стратегіях і програмах соціально-економічного регіонального розвитку. Отримання позитивного синергетичного ефекту від діяльності просторових освітніх структур для економіки регіону вимагає від органів державної та регіональної влади формування ефективного механізму залучення інвесторів, розробки нових інструментів інвестування та зниження ризиків у реалізації освітніх бізнес проектів. Для цього необхідно визначити найбільш ефективні функціонально-просторові освітні структури із врахуванням специфіки кожного регіону.

Список використаних джерел

1. Загальний опис ННК «Школа-Коледж-Університет» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://onu.edu.ua/uk/structure/institutes/iipo/iipo_nnk
2. Львівський університет бізнесу та права [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lubp.com>
3. Романовський О. О. Характерні особливості підприємницьких ВНЗ світу // О.О. Романовський / Економіка та держава N 2/2011. – с. 4 – 10 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.economy.in.ua/pdf/2_2011/3.pdf
4. Романовський О.О. Феномен підприємництва в університетах світу: монографія / О.О. Романовський. – Вінниця: Нова книга, 2012. – 504 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://books.google.com.ua/>
5. Романовський О.О. Шляхи впровадження інновацій, підприємництва та підприємницької освіти в системі національної освіти України: монографія. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 416 с.
6. Шевченко Л. С. Транснаціоналізація вищої освіти: сутність, етапи, наслідки / Л.С. Шевченко [Елек-

тронний ресурс] – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=31470>

7. Університет економіки та права «КРОК» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.krok.edu.ua/ua/pro-krok>

8. Курбатов С. *Корпоративний університет як продукт взаємодії бізнесового та освітнього середовища в сучасних умовах* // Вища освіта України, № 3, 2014. – С. 44-49.

9. Гвоздецька І. В., Фомова О. А. Особливості формування інноваційного корпоративного університету в корпоративних структурах / І. В. Гвоздецька, О. А. Фомова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 5. – Т. 4. – С. 325-328

10. Исакова Д. Шість крупнейших корпоративных университетов страны [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/business/1350247-shest-krupnejshih-korporativnyh-universitetov-strany>

11. Дмитерко М. О. Регіональні кластери України: ефективність їх створення та перспективи розвитку [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2013-sotsialno-ekonomicheskie-reformi/2_dmitrenko.htm

12. Семів Л. К. Освітній кластер: аспекти взаємодії та регіональна політика розвитку (на прикладі професійно-технічної освіти Львівщини) // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Кластери та конкурентоспроможність прикордонних регіонів (Збірник наукових праць). Вип. 3 (71) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; Відп. ред. Є.І. Бойко. – Львів, 2008. – 546 с.

13. Європейська комісія (European Commission) [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ec.europa.eu/commission/index_en

14. Куклін О. Освітньо-науковий кластер як новий шлях інноваційного розвитку регіональних університетів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.edu-trends.info/wp-content/uploads/2015/05/Kuklin.pdf?c6a0f6>

15. У Черкасах з'явився перший в Україні освітній кластер [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://novadoba.com.ua/17669-u-cherkasakh-zyavyvsyapershyu-v-ukrayini-osvitniy-klaster.html>

16. Регіональні проекти та програми [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.moipro.mk.ua/attachments/article/1110...98.pdf>

17. Студінський В. А., Шевчук В. О. Теоретичні засади створення освітніх кластерів в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://oaji.net/articles/2015/1900-1446943921.pdf>

18. Prometheus [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://theukrainians.org/prometheus>

19. Три українських проекти в сфері інтерактивної освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/lifestyle/1391381-tri-ukrayinskih-proekti-v-sferi-interaktivnoyi-osviti>

20. Онлайн-курси – це революція в освіті [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ar25.org/article/onlayn-kursy-ce-revoluciya-v-osviti.html>

21. Татомир І. Л. Глобальні тренди розвитку ринку електронного навчання // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. Випуск 2 (02) 2016. – с. 63.

22. Christmas Bonus! US Edtech Sets Record With \$1.85 Billion Raised in 2015 [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <http://edsurge.com/news/2015-12-21-christmas-bonus-us-edtech-sets-record-with-1-85-billion-raised-in-2015>.

References

1. Zahalnyi opys NNN «Shkola-Koledzh-Univer-sytet» (2017). [General description of the School-College-University]. Retrieved from http://onu.edu.ua/uk/structure/institutes/iipo/iipo_nnk [in Ukrainian].

2. Lvivskiy universytet biznesu ta prava (2017). [Lviv University of Business and Law]. Retrieved from <http://lubp.com> [in Ukrainian].

3. Romanovskyi, O. O. (2011). *Kharakterni osoblyvosti pidpriemnytskykh VNZ svitu* [Characteristic features of entrepreneurial universities of the world] Economy and the state. Retrieved from http://www.economy.in.ua/pdf/2_2011/3.pdf [in Ukrainian].

4. Romanovskyi, O. O. (2012). *Fenomen pidpriemnytsva v universytetakh svitu: monohrafiya* [The phenomenon of entrepreneurship at world universities: a monograph] Vinnytsia: Nova knyha, 504 p. Retrieved from <https://books.google.com.ua/> [in Ukrainian].

5. Romanovskyi, O. O. (2010). *Shliakhy vprovadzhennia innovatsii, pidpriemnytsva ta pidpriemnytskoi osvity v systemi natsionalnoi osvity Ukrainy: Monohrafiya*. [Ways of introducing innovations, entrepreneurship and entrepreneurship education in the system of national education of Ukraine: Monograph] – Vinnytsia: Nova knyha. [in Ukrainian].

6. Shevchenko, L. S. *Transnatsionalizatsiia vyshchoi osvity: sutnist, etapy, naslidky* (2017) [Transnationalization of higher education: essence, stages, consequences] Retrieved from <http://nauka> [in Ukrainian].

7. Universytet ekonomiky ta prava «KROK» (2017). [University of Economics and Law «KROK»] Retrieved from <http://www.krok.edu.ua/ua/pro-krok> [in Ukrainian].

8. Kurbatov, S. *Korporatyvnyi universytet yak produkt vzaiemodii biznesovoho ta osvitnoho seredovyshcha v suchasnykh umovakh* (2014). [Corporate University as a product of the interaction of business and educational environment in modern conditions] *Vyscha osvita Ukrainy – Higher education of Ukraine*. [in Ukrainian].

9. Hvozdet'ska, I. V., Fomova, O. A. (2010). *Osoblyvosti formuvannia innovatsiynoho korporatyvnoho universytetu v korporatyvnykh strukturakh* [Features of the formation of innovative corporate university in corporate structures] *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu – Bulletin of the Khmelnytsky National University*. [in Ukrainian].

10. Ysakova, D. (2017). *Shest krupneishykh korporatyvnykh unyversytetov stranu* [The six largest corporate universities in the country]. Retrieved from <http://forbes.net.ua/business/1350247-shest-krupnejshih-korporativnyh-universitetov-strany>. [in Russian];

11. Dmyterko, M. O. *Rehionalni klastery Ukrainy: efektyvnist yikh stvorennia ta perspektyvy rozvytku* [Regional clusters in Ukraine: the effectiveness of their creation and prospects of development] Retrieved from: http://www.confcontact.com/2013-sotsialno-ekonomicheskie-reformi/2_dmitrenko.htm [in Ukrainian].

12. Semiv, L. K. (2008). *Osvitnii klaster: aspekty vzaiemodii ta rehionalna polityka rozvytku (na prykladi profesiino-tekhnichnoi osvity Lvivshchyny)* [Educational

cluster: aspects of interaction and regional development policy (on the example of vocational education of Lviv region) // In V. Kravtsiv (Ed.), [Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny [Socio-Economic Problems of the Modern Period of Ukraine]: Vol. 3 (71)/ Klasteri ta konkurentospromozhnist prykordonnykh rehioniv (Zbirnyk naukovykh prats). Lviv: Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian].

13. European Commission (2017). Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/index_en

14. Kuklin, O. (2017). *Osvitno-naukovyi klaster yak novyi shliakh innovatsiinoho rozvytku rehionalnykh universytetiv* [Educational-scientific cluster as a new way of innovation development of regional universities]. Retrieved from <http://www.edu-trends.info/wp-content/uploads/2015/05/Kuklin.pdf?c6a0f6> [in Ukrainian].

15. U Cherkasakh z'явиavsia pershyi v Ukraini osvittii klaster (2017). [The first educational cluster in Ukraine appeared in Cherkassy]. Retrieved from <http://novadoba.com.ua/17669-u-cherkasakh-zyavyvsya-pershyy-v-ukrayini-osvitniy-klaster.html> [in Ukrainian].

16. Rehionalni proekty ta prohramy (2017). [Regional projects and programs]. Retrieved from <http://www.moip-po.mk.ua/attachments/article/1110...98.pdf> [in Ukrainian].

17. Studynskyi, V.A., Shevchuk, V.O. (2017). *Teoretychni zasady stvorennia osvittikh klasteriv v Ukraini* [Theoretical foundations for the creation of educational clusters in Ukraine]. Retrieved from <http://oaji.net/articles/2015/1900-1446943921.pdf> [in Ukrainian].

18. Prometheus (2017). Retrieved from <http://theukrainians.org/prometheus> [in Ukrainian].

19. Try ukrainskykh proekty v sferi interaktyvnoi osvity (2017) [Three Ukrainian projects in the field of interactive education]. Retrieved from <http://forbes.net.ua/ua/lifestyle/1391381-tri-ukrayinskih-proekti-v-sferi-interaktyvnoi-osviti> [in Ukrainian].

20. Onlain-kursy – tse revoliutsiia v osviti (2017). [Online courses are a revolution in education]. Retrieved from <https://www.ar25.org/article/onlayn-kursy-ce-revolyuuciya-v-osviti.html> [in Ukrainian].

21. Tatomyr, I.L. *Hlobalni trendy rozvytku rynku elektronnoho navchannia* (2016). [Global trends in e-learning market development]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*. [Eastern Europe: Economics, Business and Management]. Vol. 2 (02). p. 63 [in Ukrainian].

22. Christmas Bonus! US Edtech Sets Record With \$1.85 Billion Raised in 2015. Retrieved from <http://ed-surge.com/news/2015-12-21-christmas-bonus-us-edtech-sets-record-with-1-85-billion-raised-in-2015>